

POSTMODERNİZM VE FOLKLOR*

John D. DORST
Çev.: Serpil CENGİZ

'Postmodernizm', hem değişik alanlarda kullanılmasından hem de belirli bir anlamından ötürü tartışmalı bir terimdir. Bazılarına göre "postmodernizm" terimine çok sık başvurulması kelimenin tanımlayıcı ya da analitik bir kategori olarak kullanılmasını yararsız kılmaktadır. Ne var ki, terimin sınırları çizilmiş bazı anlamları 20. yüzyılın sonundaki Amerikan kültürünün belli nitelikleri için kendisinden daha iyi bir adlandırma olamayacak bir etiket elde etmemizi sağlamaktadır.

Bu anlamlara açıklık getirmek için postmodernizm ile postmodernlik [*postmodernity*] arasında gerekli bir ayırım yapılabilir (Connor 1989:27). Postmodernizm, çoğul bir biçimde kullanılabilen, özellikle de sanat dallarında modernist duyarlılıklar ve biçemlerden önemli yeniliklerle ayrılan kültürel fenomenler bütünü göstermektedir. Bu değişimlerin çoğu, tartışmaya açık olan dönemlendirme çabalarına rağmen kabaca 1960'larla tarihlendirilebilir. Ama aslında, dönemleştirme isteği postmodern duyarlılıkla ve postmodernizmin "nitelikleri"nin gerekli tanımlamalarıyla uyuşmamaktadır.

Yine de tanımlama sorunlarına karşın sanat dallarında, akademik kuramlarda ve kitle kültürü biçimlerindeki farklı postmodernizmler tarafından paylaşılan genel özellikler hakkında biraz güvenle konuşabiliriz. Bunların içinde en başta geleni kültürel anlamın büyük çapta bir düzensizleştirilmesi ve parçalandırılmasıdır [*fragmentation*]. Tarihsel anlamın eğreti konumundaki ısrar ve gerçekliğin bütün temsillerinin kabulü, en görgül [ampirik] olandan en düşümsel [fantastik] olana kadar, eşit olarak metinsel kurgulamanın bir sonucudur. Bu farklı kuramsal yaklaşımlar bir biçimde sıklıkla 'postmodernizm' ile özdeşleştirilen bir terim olan "postyapısalcılık" başlığı altına toplanır. Söz konusu yaklaşımların hepsinin

temel kabulü şudur: Bütün anlamlar, bütün temsiller, insan öznelliğinin kendisi bile metinsel etkilerdir; başka bir deyişle bunlar göstergelerin sonsuz oyununun izleridir.

Açıktır görüldüğü gibi bu varsayımların felsefi uzantıları uçsuz bucaksız, bu yüzden de çok sorunludur. Hiçbir anlam sabit değilse ve gerçekliğin hiç bir temsili yapıbozundan (: postyapısalcıların kültürel metinleri "kendilerine rağmen" okuma yöntemlerine verdikleri en yaygın ad [*deconstruction*]) bağışık değilse ahlâki yargılamalar, politik eylemle uyum içinde oluş ve hatta kişisel kimlikler bile her zaman ortadan kalkma ve yer değiştirmeye bağlı olarak eğreti ve parçalıdır. Öte yandan birçok postmodernist kuramcı ve sanat dallarındaki uygulayıcıları için postmodernizm mutlak otorite olasılığının özgürleştirici bir reddi ve bazı "evrensel doğru" biçimlerine uygun düşen sınırlandırmaların bir yadsımasıdır. Özellikle sanatlardaki kendine dönük postmodern pratiğin tonu ve biçimi oyunculukla, şaşırtıcı yan yana gelmelerle belirlenmekte ve uzlaşımın şiddetiyle *değil* (bu erken dönem modernizm için söylenebilir) ama oyunların aydınlatılması için uzlaşımın dönüşlü alıntılarlarıyla [*reflexive citation*] ortaya çıkmaktadır.

Bu nitelikleri paylaşan farklı postmodernizmler, postmodernlik olarak adlandırabileceğimiz kültürel-tarihsel hareketin kucaklanışının manifestoları veya belirtileri olarak düşünülebilirler. Tekil kullanımında postmodernlik, gelişmiş tüketici toplumumuzu oluşturan yapıların, kurumların ve söylemlerin karmaşık bütününe karşılık gelmektedir. Konuyla ilgili olarak artık klâsikleşmiş bir makalede, Frederic Jameson postmodernliği, kapitalist üretim biçiminin günümüzdeki durumunun "kültürel mantığı" için bir ad olarak kullanmaktadır. Bu "geç" kapitalizm, gelişmiş tüketicinin

toplumsal ilişkileri tarafından belirlenerek neredeyse maddî yaşamın her yönünün ticarileştirilmesi, çokuluslu şirketlerin baskısıyla küresel bir ekonomik düzen oluşması ve hızlı enformasyon üretimi ile değişimine bağlı teknolojik bir düzen anlamına gelmektedir.

Jameson, bu kültürel mantığın belirleyici özelliğini ince bir biçimde her yana yayılan bir “derinliksizlik” [*depthlessness*] olarak adlandırmaktadır. Bu “derinliksizlik” yansız, parlak, yüzeysel imgelerle ortaya çıkan büyük toplumsal merakımızda ve geçmiş dönemlerin ezici “tarihselci” [*historicist*] imgelerinin hızla çoğalmasında görülmektedir. Derinliksizlik, yayılmacı ama odaklanmamış duygusal kayıt biçiminde, bütün bu söylemlere karşı anlamsız bir ironik duruş olarak da düşünülebilir.

İster olumlu ister olumsuz, hakkında ne düşünülürse düşünülün postmodernizm-postmodernlik fenomeninin günümüz Amerikan folkloru çalışmaları için bazı önemli sonuçları bulunmaktadır. Postmodernist kuramcılar yaşayan kültüre çok az ilgi göstermişlerse de bu kuramcıların kitle ve seçkin kültürü üzerine düşünceleri çağdaş tarihsel bağlam içinde halkın kendini ifadesinin konumunun yeniden düşünülmesi gerekliliğini göstermiştir.

Bir tek neden yüzünden postmodernistler kitle ve halk kültürü arasındaki ilişki üzerine geliştirilmiş düşünceleri yüzeysel bir biçimde kestirip atmışlardır: Basitçe söylersek, postmodern dünyada kitle kültürü, artık yeterli bulunmayan halk kültürü için bir tehdit ve onun yerine geçen bir kültür olarak değerlendirilmektedir. Postmodern kuramın temel ilkesine göre eski, katmanlı kategoriler -seçkin, popüler, kitle ve halk kültürü- artık anlamlı değildir. Bu alanlar arasındaki sınırlar çok çığnenmektedir. Örneğin bilgisayar ağları kullanılarak yapılan şakaların yaşayan kültürün mü, yoksa kitle iletişim kültürünün mü toplumsal ortamında gerçekleştiğine karar vermek çok güçtür. Halk şenliklerindeki folklorik gösterimler, artan sayıdaki profesyonel hikâye anlatıcılarının ürettiği sözlü anlatılar ve geleneksel sağaltımla halk ayinlerinden esinlenen *New Age* terapi programları da

benzer örnekler olarak verilebilir.

Postmodernliğin folklorcuları ilgilendiren başka bir ögesi de onun modernist kültürün görünüşteki evrensel ve açıklayıcı anlatıları olan bilim, ekonomi, psikanaliz ve benzerleri gibi büyük anlatıları reddetmesidir (Lyotard [1979] 1984). Bunların yerine, postmodernlik acil ve yerel uygulamaların eğreti öykülerini; yani folklorcuların her zaman ilgisini çekmiş olan türden öyküleri vurgulamaktadır. Kültürel kimliklerin konumsal değişkenliğine ve çoğulculuğa karşı duyarlılık postmodernist kuramcılarla birçok 20. yüzyıl sonu folklorcusunu birleştiren bir noktadır.

Öyleyse bu durumda, folklor çalışmaları postmodern ile belirsiz bir ilişki içindedir. Bir yandan postmodernliğin öne sürdüğü gibi halk kültürünün kesinliğinin ve bir kültür türü olarak ayrılmasının reddi bu alana bir meydan okuma olarak görülmektedir; öte yandan postmodernist kuramlar pek fazla pratikte olmasa da kavramsal olarak, folklorcuların belgelemek ve çözümlemek için eğitildikleri günümüz kültürel biçimlerinin yerel ve parçalı türlerine özel bir önem vermektedir. Ashında, bu tür bir paradoks postmodern anın kendisidir.

NOTLAR

* J. D. Dorst'un bu yazısı "Postmodernism" başlığı altında Jan Harold Brunvand'ın editörlüğünü yaptığı *American Folklore - An Encyclopedia* (1996, New York, Garland Publishing)'da yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Connor, Steven. 1989. *Postmodern Culture: An Introduction to Theories of the Contemporary*. New York: Basil Blackwell.
- Dorst, John D. 1988. Postmodernism vs. Postmodernity: Implications for Folklore Studies. *Folklore Forum* 21:216-220.
- Jameson, Frederic. 1984. The Cultural Logic of Late Capitalism. *New Left Review* 144:53-92.
- Lyotard, Jean-Francois. [1979] 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Warshaver, Gerald E. 1991. On Postmodern Folklore. *Western Folklore* 50:219-229.